

Bygga i kulturmiljö

Munkedals kommun

Torp - Bråland

TORP – BRÅLAND

- herrgårdar och industrihistoriska lämningar vid Örekilsälven

Örekilsälvens nedre lopp, från dess utflöde från Kärnsjön till den möter Munkedal, rinner genom en kanjonliknande dalgång och bildar stommen i ett mycket naturskönt landskapsparti. En mäktig israndavlagring sträcker sig från Torp mot nordväst genom Lerberg och Harska. Hela detta område är mycket rikt på fornlämningar och innehåller inte mindre än sju gravfält, till största delen koncentrerade till de högsta partierna av israndavlagringen. Gravfälten omfattar över hundra runda högar, domarringar och resta stenar samt några s k långhögar. Utmed vägen mellan Håby och Torp finns en av Bohusläns största långhögar, vilken idag är röjd och skyltad. Mängden och typen av lämningar kan tyda på att området använts under hela järnåldern.

Gården Torp är vackert belägen på en höjd ovanför älven och omgiven av ett fint kulturlandskap med bland annat inslag av boklundar. Tidigast kända ägare är Dragsmarks kloster som innehade Torp under medeltiden. I slutet av 1600-talet övergick den i Uddevalla sågbruksintressenters ägo, vilka startade en omfattande sågbruksindustri vid älven. Via flera andra ägare köptes egendomen 1826 av familjen Koch på Vågsäter. 1918 såldes gården, liksom industriverksamheten, vidare till Munkedals AB. Egendomen tillhör fortfarande bruket, men själva herrgården, liksom några enskilda bostäder och tomter, har styckats av och är numera i privat ägo. Den nuvarande mangårdsbyggnaden uppfördes på 1860-talet efter ritningar av en av den tidens mest anlitade arkitekter Johan Fredrik Åbom. Den är timrad i två våningar och har ett klassicistiskt formspråk med strama, symmetriska fasader av liggande slätpanel uppdelad av s k pilastrar. Till gården hör flera andra intressanta byggnader.

På båda sidor om älven finns det kvar industrihistoriska lämningar. Särskilt omfattande är de vid det s k Borgmästarebruket. De synliga resterna, som minner om en 250 år lång industriepok, består av massiva stengrunder, rännor, dämmen och ruiner. Ovanför stranden finns husgrunder som troligen är rester av sågverksarbetarbebyggelse.

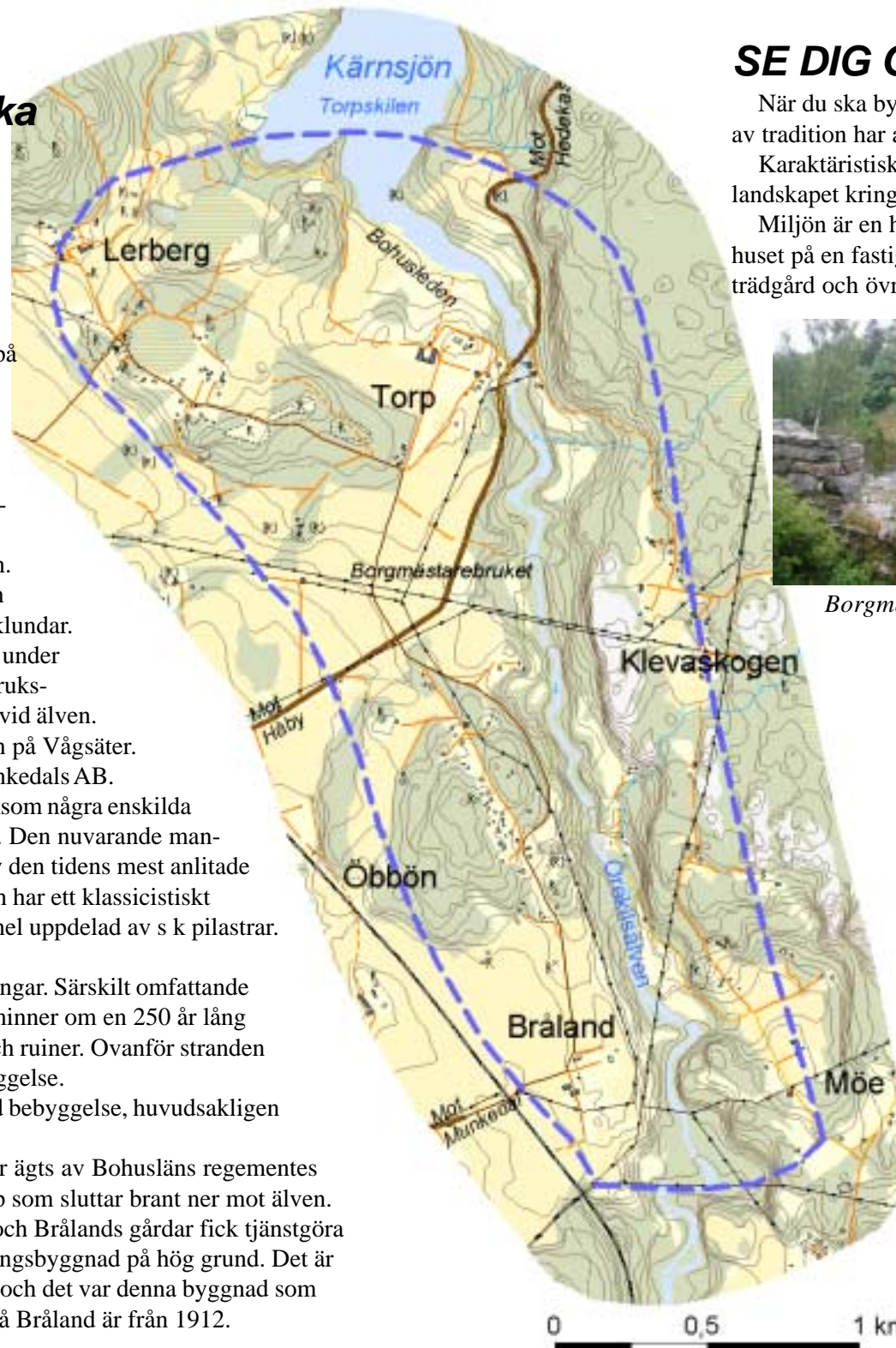
Utmed vägen mellan Torp och Bråland finns äldre, välbevarad bebyggelse, huvudsakligen från 1920-talet men även äldre torpstugor.

Brålands gård är ett gammalt översteboställe, d v s att det har ägts av Bohusläns regementes högste befäl. Bråland omges av ett vackert, öppet beteslandskap som sluttar brant ner mot älven. Här finns bl a en gravplats från krigsåren 1808-1809, då Torps och Brålands gårdar fick tjänstgöra som fältlasarett. På gården finns en säregen, knuttimrad tvåvåningsbyggnad på hög grund. Det är en av tidigare två flygelbyggnader som uppfördes på 1700-talet och det var denna byggnad som tjänstgjorde som fältlasarett på Bråland. Dagens manbyggnad på Bråland är från 1912.

Varför och hur?

Gårdarna och de industriella anläggningarna kring Örekilsälven är värdefulla minnesmärken från Munkedals första industriepok. Miljön kring Torp och Bråland är uppseendeväckande vacker och med sitt rika historiska innehåll har den utpekats som en kulturhistoriskt värdefull miljö i kommunens kulturminnesvårdsprogram. Miljön ingår också i ett område av riksintresse för kulturmiljövården. Det betyder att området inte bara speglar lokalhistoria utan är en viktig pusselbit i vårt lands historia och att det är en nationell angelägenhet att bibehålla och vårda området.

Det är viktigt att den äldre bebyggelsen bevaras och att dess karaktärsdrag vidmakthålls. Det är också angeläget att bibehålla den variation som är karaktäristisk för bruksmiljön med de två herrgårdarna och de underliggande torpen.

Mangårdsbyggnaden på Torp

SE DIG OM I LANDSKAPET

När du ska bygga nytt, om eller till - se dig omkring, hur fint och naturligt man av tradition har anpassat sig till naturens och landskapets förutsättningar.

Karaktäristiskt för området kring Torp och Bråland är det mycket kuperade landskapet kring älven och den öppna odlingsmarken kring gårdarna.

Miljön är en helhet och det är därför viktigt att inte bara tänka över hur bostadshuset på en fastighet ska vara utformat, utan även hur tillfartsväg, uthus, inhägnader, trädgård och övriga marker ska se ut.

Borgmästarebruket

Byggnadstradition

Området kring Torp och Bråland karaktäriseras av de stora herrgårdarna, bohuslänska gårdar, egna hem och torp.

Den vanligast förekommande hustypen på den bohuslänska landsbygden är det s k dubbelhuset. Det har en storlek och planlösning som mycket väl går att anpassa till ett modernt boende - oavsett om det handlar om ny- eller ombyggnad. Dubbelhusen har fina proportioner och rumssamband. De går att komplettera med tillbyggnader som mindre verandor och förstugor.

Äldre hus är byggda med de traditionella byggnadsmaterialen - sten i sockeln, träpanel på fasaderna och tegelpannor på taket. Rödfärg hör, liksom ljusa oljefärger, till byggnadstraditionen. Ofta är bostadshus placerade i terrängen så att man får bra källarutrymmen.

Helhet

Säkert vill du att ditt hus ska vara vackert och passa ihop med husen i trakten. Fundera över vilka kvalitéer huset har eller är tänkt att få innan du bestämmer dig för hur din om- eller nybyggnad ska bli. Försök att i möjligaste mån ta tillvara de värden som finns. Utformning av detaljer, allt ifrån sockel till skorsten, är viktigt för helheten. Ett varsamt underhåll av boningshus och andra byggnader betyder också mycket.

ANSVARET ÄR DITT

Om ditt hus är beläget i detta område är det en hel del du får göra utan att söka bygglov. Du får bland annat:

- Bygga till ditt bostadshus, med max 25 % av det befintliga husets byggnadsyta (dock max 50 m²)
- Byta fasadmaterial och fönster
- Måla om fasader
- Bygga friggebod om max 15 m²
- Uppföra en komplementbyggnad som carport, förråd, växthus m m, om de inte förftar intrycket av huvudbyggnaden.

Det kan i vissa fall krävas tillstånd från andra myndigheter och tänk på att du alltid behöver grannens medgivande om du vill bygga närmare tomtrönsen än 4,5 meter. Ändringar av befintlig byggnad ska göras med varsamhet så att dess karaktär bibehålls. För att bygga ett nytt bostadshus behöver du söka bygglov hos kommunens miljö- och byggnämnd. Du behöver också bygglov för ändrad användning, större tillbyggnad m m. Ta alltid kontakt med kommunen för att informera dig om vad som gäller!

Det är ditt ansvar att försöka se till att det du gör smälter bra in i landskapet, ser vackert ut och inte sänker värdet på den kulturmiljö du bor i - vårt gemensammakulturarv. Det viktigaste är att man tänker efter före och använder sina pengar och egna och andras kunskaper på rätt sätt. Dra dig inte för att kontakta någon med specialkunskaper på området, det finns goda råd att få på nära håll - helt gratis!

VÅRT MUNKEDAL

Kommunen har en mycket variationsrik kulturmiljö med spår ända från 8000 f Kr fram till idag. Här finns allt från vackra, anrika herrgårdsmiljöer och storslagna kulturlandskap, till mindre kända men ändå mycket betydelsefulla torpmiljöer i skogslandskapet.

I denna folder kan du läsa mer om området kring Torp och Bråland, som är en av dessa pärlor och mer än så - det ingår i ett område av riksintresse för kulturmiljövården.

Kontakta oss

På kommunens miljö- och byggavdelning kan du få hjälp med vad som gäller vid bygglov och du kan även få råd om hur du ska tänka när du står inför ett byggprojekt.

Munkedals kommun

Miljö- och byggförvaltningen

455 80 Munkedal

e-post: munkedal.kommun@munkedal.se

tel: 0524-18000

fax: 0524-18110

En innehållsrik hemsida www.munkedal.se

Besök kommunens hemsida där även motsvarande informationsblad för andra kulturmiljöer finns att läsa. På hemsidan kan du också studera kommunens översiktsplan, ÖP 2001, där frågor kring natur- och kulturmiljövård är en viktig del, samt fördjupad översiktsplan för Munkedal-Tungenäset. Kulturminnesvårdsprogrammet finns tillgängligt på kommunkontoret.

Kunskap om bohuslänsk byggnadstradition

På Bohusläns museum arbetar människor med kunskaper om hur man kan gå tillväga för att anpassa om- och tillbyggnader till den lokala byggnadstraditionen. Här finns också en samlad kunskap om äldre byggnadstekniker, traditionella färger och material.

Bohusläns museum

Box 403

451 19 Uddevalla

e-post: museum@bohusmus.se

tel: 0522-656500

fax: 0522-656505

hemsida: www.bohusmus.se

Lokalt tänkande och kunskap med rötter

“Man ska inte gå över ån efter vatten” är ett gammalt klokt ordstäv. I din bygd finns människor som är särskilt intresserade av frågor kring bygdens utveckling och historia.

Munkedals hembygdsförening

tel: 0524-10180

kontaktperson: Yngve Carlsson, 0524-71019

